

PIP
VILIJAMS

Rečnik
izgubljenih
reči

Prevela
Dubravka Srečković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Pip Williams

THE DICTIONARY OF LOST WORDS

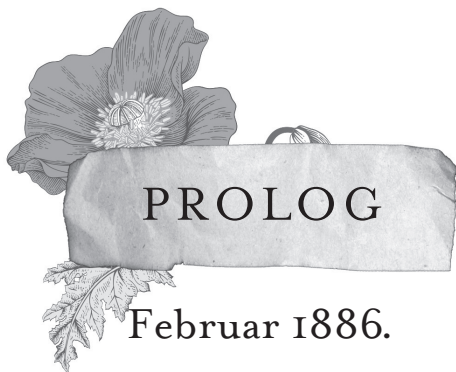
Copyright © 2020 Pip Williams

First published by Affirm Press.

This edition arranged with Kaplan/DeFiore Rights
through Graal Literary Agency.

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mami i tati

Pre te izgubljene reči, bila je još jedna. Ona je stigla u Skriptorium u već korišćenom kovertu, s precrtanom starom adresom i umesto nje ispisanom drugom: *Dr Mari, Sanisajd, Oksford.*

Tatin posao je bio da otvara poštu, a moj da mu sedim u krilu, kao kraljica na svom prestolu, i pomažem mu da vadi svaku reč iz njene kolevke od presavijenog papira. Govorio mi je na koju gomilu šta da stavim i ponekad bi zastao, preklopio mi šaku svojim dlanom i poveo mi prst uz slova, niz slova, oko slovâ, izgovarajući mi ih na uvo. Kazao bi tu reč, ja bih je ponovila kao odjek, a onda bi mi rekao šta ona znači.

Ova reč je bila ispisana na listiću smeđe hartije neravnih ivica jer je bio iscepan prema dimenzijama koje su doktoru Mariju bile najpogodnije. Tata je zastao i ja sam se pripremila da je naučim. Ali dlan mu nije preklopio moju šaku, a kad sam se osvrnula da bih ga požurila, izraz njegovog lica naterao me je da se zaustavim; iako smo bili toliko blizu, izgledao je kao da je daleko.

Ponovo sam se okrenula ka toj reči i pokušala da shvatim. Bez njegove ruke koja bi me vodila, prošla sam prstom po svakom slovu.

„Šta tu piše?“ upitala sam.

„*Lily**“, rekao je on.

„Kao mama?“

„Kao mama.“

„Da li to znači da će ona biti u Rečniku?“

„U izvesnom smislu.“

„Hoćemo li svi biti u Rečniku?“

„Ne.“

„Zašto?“

Osetila sam kako se podižem i spuštam na talasu njegovog udisaja.

„Ime mora nešto da znači da bi bilo u Rečniku.“

Ponovo sam pogledala u tu reč. „Je li mama bila kao cvet?“, upitala sam.

Tata je klimnuo glavom. „Najdivniji cvet.“

Uzeo je reč i pročitao rečenicu pod njom. Zatim je obrnuo papirić, tražeći još teksta. „Nepotpuno je“, rekao je. Ali pročitao je sve ponovo, a oči su mu letele tamo-amo, kao da će možda naći to što mu promiče. Spustio je reč na najmanju gomilu.

Tata se odgurnuo zajedno sa stolicom od stola za razvrstavanje. Ja sam mu se sasuljala sa krila i pripremila se da prihvatim u ruke prvu gomilu cedulja. To je bio još jedan posao gde sam mogla da pomažem i obožavala sam da gledam kako svaka reč nalazi svoje mesto u pregracima. Uzeo je najmanju gomilu, a ja sam pokušala da pogodim kuda će mama. „Ne previsoko i ne prenisko“, otevala sam u sebi. Ali umesto da spusti te reči meni na dlan, tata je načinio tri dugačka koraka ka ložištu kamina i bacio ih u plamenove.

Bile su tri cedulje. Kada su napustile njegovu šaku, svaka je, poneta strujom vreline, igrajući otplovila na neko drugo mesto gde će počinuti. Pre nego što je ikuda sletela, videla sam kako reč *lily* počinje da se izvija.

* Ljiljan, ujedno i ime Lili. (Prim. prev.)

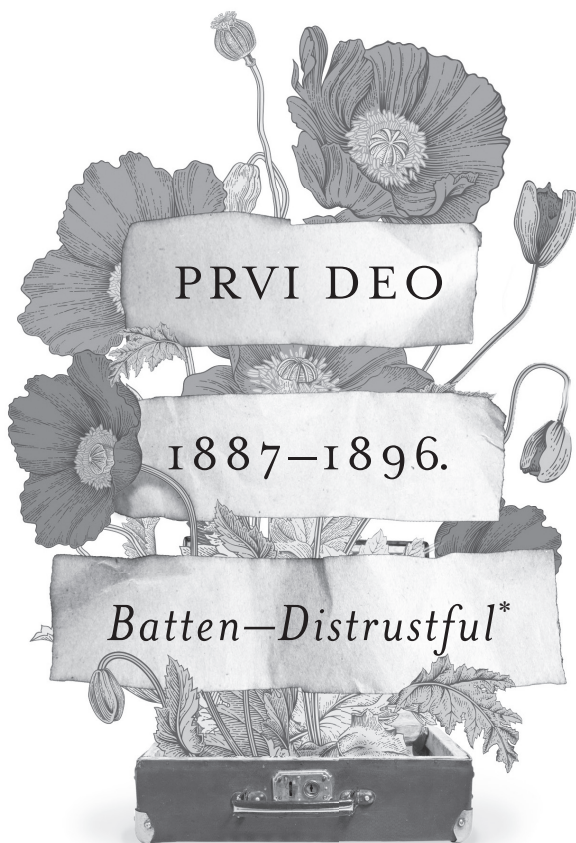
Potrčavši ka ložištu, začula sam sebe kako vrištim. Čula sam tatu kako me urlajući doziva. Cedulja se grčila.

Pružila sam ruke da je izbavim, ali smeđa hartija je pocrnela, a slova ispisana na njoj preobrazila su se u senke. Pomislila sam da bih mogla da je uhvatim kao hrastov list, potamneo i krt od zime, ali kad sam obuhvatila reč prstima, ona se raspala.

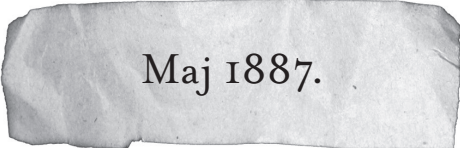
Mogla sam zanavek ostati u tom trenutku, no tata me je otrgao odatle silom koja mi je izbila vazduh. Istrčao je sa mnom iz Skriptorijuma i uronio mi ruku u sneg. Bio je sav prebledeo, pa sam mu kazala da me ne boli, ali kad sam raširila šaku, pocrnele krhotine reči ostale su zalepljene za moju istopljenu kožu.

Pojedine reči su važnije od drugih – to sam naučila jer sam rasla u Skriptorijumu. Ali mnogo vremena će mi trebati da razumem zašto je tako.

* Gojiti-nepouzdan. Vremenska razdoblja u knjizi označena su rečima Oksfordskog rečnika. (Prim. prev.)

Maj 1887.

Skriptorijum. Ime mu zvuči kao da bi posredi moglo biti neko veleepno zdanje gde će i najlaganiji korak odjeknuti između mermernog poda i pozlaćenog svoda. Ali on je bio obična šupa u dvorištu iza jedne kuće u Oksfordu.

Umesto da se u njoj čuvaju ašovi i grabulje, u toj šupi su se čuvale reči. Svaka reč engleskog jezika bila je ispisana na papiru veličine dopisnice. Dobrovoljni saradnici slali su ih poštom iz svih delova sveta, a stajale su u svežnjevima u stotinama pregradaka koji su prekrivali zidove šupe. Ime *Skriptorijum* nadenuo joj je doktor Mari – sigurno je smatrao nedostojanstvenim da se engleski jezik čuva u jednoj baštenskoj šupi – ali svi koji su tu radili zvali su je Skripi. Svi osim mene. Ja sam volela taj osećaj kad mi se reč *Skriptorijum* kreće po ustima i meko mi sleće među usne. Trebalo mi je dosta vremena da naučim da je izgovorim, a kad sam konačno to uspela, nijedna druga reč više nije mogla da je zameni.

Tata mi je jednom pomogao da u pregracima potražim reč *scriptorium*. Našli smo pet cedulja s primerima upotrebe te reči, a svaki citat je bio nešto malo stariji od stotinu godina. Svi su bili manje-više isti i nijedan se nije odnosio na šupu u dvorištu

iza neke kuće u Oksfordu. Skriptorijum je, tako su mi saopštile te cedulje, odaja za pisanje u samostanu.

Ali bilo mi je jasno zašto ju je doktor Mari odabrao. On i njegovi pomoćnici bili su pomalo nalik redovnicima, pa sam sa svojih pet godina lako mogla da zamislim Rečnik kao njihovo sveto pismo. Kad mi je doktor Mari rekao da bi bio potreban čitav jedan ljudski vek da se saberu sve reči, zapitala sam se čiji će to životni vek biti. Njemu je kosa već bila siva kao pepeo, a tek su bili stigli do polovine slova *B*.

Tata i doktor Mari su zajedno radili kao profesori u Škotskoj davno pre nego što je nastao nekakav skriptorijum. Pa pošto su bili prijatelji, i pošto nisam imala majku da o meni brine, i pošto je tata bio jedan od najpouzdanijih leksikografa doktora Marija, svi su mi gledali kroz prste kad sam u Skriptorijumu.

Skriptorijum je ostavljao utisak čarolije, kao da je među njegovim zidovima smešteno sve što je ikada bilo i sve što ikada može biti. Na svakoj površini počivale su gomile knjiga. Police koje su razdvajale sto od stola, ili pak obrazovale nišu za fotelju, bile su pune starih rečnika, istorijskih dela i zbirki priča. Pregraci su se ređali od poda do tavanice. Bili su nakrcani ceduljama, a tata je jednom rekao da ću razumeti značenje svega ako budem svaku pročitala.

U sredini svega toga stajao je sto za razvrstavanje. Na jednom kraju je sedeo tata, a duž bočnih strana mogla su da stanu po tri pomoćnika. Na drugom kraju se nalazio uzdignuti sto doktora Marija, s pogledom na sve te reči i sve te ljude koji su mu pomagali da ih definiše.

Uvek smo stizali pre ostalih leksikografa i za to kratko vreme tata i reči bili su samo moji. Sedela bih u tatinom krilu za stolom za razvrstavanje i pomagala mu da razvrstava cedulje. Kad god naiđemo na reč koju ne znam, on bi pročitao citat koji je prati i pomogao mi da dokučim šta ona znači. Ako

postavljam prava pitanja, pokušao bi da nađe knjigu iz koje je citat potekao i pročitao bi mi još nešto iz nje. Bilo je to poput lova na blago, a ponekad sam i pronalazila zlato. „*Taj dečak od samoga rođenja beše lakouman besposličar.*“ Tata je taj citat pročitao sa cedulje koju je upravo izvadio iz jednog koverta.

„Jesam li ja lakouman besposličar?“, upitala sam.

„Ponekad“, rekao je tata golicajući me.

Zatim sam ja upitala ko je taj dečak, a tata mi je pokazao gde je to napisano, u vrhu cedulje

„*Aladin i čarobna lampa*“, pročitao je.

Kada su stigli ostali pomoćnici, šmugnula sam pod sto za razvrstavanje. „Budi mirna kao bubica i ne smetaj nikome“, kazao je tata.

Lako mi je bilo da ostanem sakrivena.

Krajem tog dana sedela sam tati u krilu uz toplinu ložišta i čitali smo „Aladina i čarobnu lampu“. To je stara priča, kazao je tata. O jednom dečaku iz Kine. Kad sam ga upitala da li postoje i druge, odgovorio je da ih ima još hiljadu. Nikada nisam bila čula ništa slično toj priči, niti sam bila na takvim mestima, niti sam poznavala nekog takvog. Obazrela sam se po Skriptorijumu i zamislila ga kao lampu u kojoj živi duh. Spolja je bio krajnje običan, a iznutra pun čudesa. A neke stvari nisu uvek onakve kakve su naizgled.

Sutradan, nakon što sam mu pomogla da razvrsta cedulje, stala sam da gnjavim tatu da mi ispriča još neku priču. U svome zanosu zaboravila sam da budem mirna kao bubica; smetala sam mu.

„Besposličaru neće biti dozvoljeno da ostane ovde“, opomenuo me je tata, a ja sam zamislila da sam prognana u Aladinovu pećinu. Ostatak dana provela sam pod stolom za razvrstavanje, gde me je pronašlo jedno malo blago.

Bila je to reč, a kliznula je sa kraja stola. Kad bude sletela, pomislila sam, ja ću da je spasem i lično ću je predati doktoru Mariju.

Posmatrala sam je. Hiljadu trenutaka sam je posmatrala kako plovi na nekoj nevidljivoj vazdušnoj struji. Očekivala sam da će sleteti na nepočišćeni pod, ali to se nije desilo. Zajedrila je kao ptica, takoreći sletela, a onda se uzvinula i izvela premet kao po naredbi nekog duha. Nisam ni pomišljala da bi mi mogla sleteti u krilo, da bi mogla toliko dalek put da prevali. Ali prevalila ga je.

Reč je počinula u naborima moje haljine kao neki sjajni predmet koji je pao sa nebesa. Nisam se usuđivala da je taknem. Reči sam smela da uzimam u ruku samo kad sam s tatom. Razmišljala sam da li da ga zovnem, ali nešto mi je sputavalo jezik. Dugo sam sedela sa tom rečju, želeći da je dodirnem, ali je ne dirajući. Koja je to reč?, pitala sam se. Čija je? Niko se nije saginjao da je prisvoji.

Posle podosta vremena poduhvatila sam reč šakom, brižljivo vodeći računa da joj ne zgnječim srebrnasta krila, i prinela sam je licu. U tmimi mog skrovišta bilo je teško čitati. Polako sam se povukla do mesta gde je između dve stolice lebdela zavesa od iskričave prašine.

Prinela sam reč svetlosti. Crno mastilo na beloj hartiji. Osam slova; prvo – leptirasto *B*. Oblikovala sam ustima i ostale glasove onako kako me je učio tata: *O* kao *orange*, *N* kao *noughty*, *D* kao *dog*, *M* kao doktor Mari, *A* kao *apple*, *I* kao *ink*, *D* kao *dog*, ponovo.* Izgovarala sam ih šapatom. Prvi deo je bio lak: *bond*. Za drugi mi je trebalo malo više vremena, ali onda sam se setila šta *A* i *I* rade kad su zajedno. *Maid*.

Reč je bila *bondmaid*** . Pod njom su se nizale druge reči kao kakav zamršen konac. Nisam mogla da odredim da li

* Pomorandža, nevaljao, pas, jabuka, mastilo. (Prim. prev.)

** Od *bond* – vezan (doslovno ili obavezom) i *maid* – devojka: robinja, kmetica ili služavka koja iz nekog razloga (npr. zato što odužuje dug svoje porodice) ne može da napusti svog gospodara ili gospodaricu. Postoje i muški oblici ove reči – *bondman*, *bondservant*. Jedno od značenja je takođe „kletvenik, kletvenica“ – onaj koji se zakletvom obavezao da će služiti gospodaru. (Prim. prev.)

sačinjavaju citat koji je poslao neki dobrovoljac ili je to definicija koju je zapisao neki pomoćnik doktora Marija. Tata je govorio da provodi tolike sate u Skriptorijumu kako bi te reči mogle da budu definisane u Rečniku. To je bio važan posao i značio je da ću se školovati i imati tri topla obroka dnevno, i izrasti u finu mladu damu. Te reči su, govorio je, za mene.

„Hoće li sve one dobiti definicije?“, upitala sam jedanput.

„Neke će biti izostavljene“, rekao je tata.

„Zašto?“

Počutao je. „Prosto nema za njih dovoljno potvrde.“ Namrštila sam se, a on je kazao: „Nije ih zapisao dovoljan broj ljudi.“

„Šta se dešava s rečima koje se ne unesu?“

„One se vraćaju u pregratke. Ukoliko se ne nađe dovoljno podataka o njima, bacaju se.“

„Ali ljudi bi mogli da ih zaborave ako ne budu u Rečniku.“

Nakosio je glavu u stranu i pogledao u mene kao da sam rekla nešto važno. „Da, mogli bi.“

Znala sam šta se dešava kada se neka reč baci. Pažljivo sam presavila reč *bondmaid* i stavila je u džep keceljice.

Trenutak potom pod stolom za razvrstavanje pojavilo se tatino lice. „Sad tutanj, Esmej.* Lizi te čeka.“

Provirila sam između svih nogu – nogu stolica, stola, muškaraca – i videla mladu služavku Marijevih kako stoji pred otvorenim vratima, s keceljom čvrsto utegnutom oko struka; bilo je previše platna nad njim i previše platna pod njim. Još se navikava na kecelju, rekla mi je, ali dok sam je gledala tako ispod stola za razvrstavanje, ličila mi je na nekog ko se prerušio igre radi. Ispuzala sam između parova nogu i pohrlila k njoj.

„Sledećeg puta trebalo bi da uđeš i da me nađeš; bilo bi zabavnije“, kazala sam stigavši do Lizi.

* Ime *Esme* izgovara se na engleskom jeziku na različite načine (Esmej, Ezmej, Ezmi, Emej) i sa različitim naglascima. oblik „Esmej“ odabran je u prevodu na osnovu hipokoristika Es, Esi, Esimej, koji se kasnije javljaju u knjizi. (Prim. prev.)

„Nije meni tu mesto.“ Uхватила me je za ruku i povela me u hlad jasena.

„A gde ti je mesto?“

Namrštila se, pa slegla ramenima. „Valjda u sobi navrh stepenica. U kuhinji kad pomažem gospođi Balard, ali ne kad ne pomažem. U Svetoj Mariji Magdaleni nedeljom.“

„I to je sve?“

„U bašti, kad pazim na vas – da se ne pletete u noge gospođi Balard. I sve više na Natkrivenoj pijaci otkako nju izdaju kolena.“

„Je li ti oduvek mesto u Sanisajdu?“

„Nije oduvek.“ Zagledala se odozgo u mene, a ja sam se zapitala kud joj je nestao osmeh.

„A gde je pre bilo?“

Oklevala je. „Uz mamu i naše žgepčiče.“

„Šta su žgepčiči?“

„Deca.“

„Kao ja?“

„Kao vi, Esimej.“

„Jesu li pomrli?“

„Samo je mama umrla. Žgepčiče su odveli, ne znam 'de. Bili su mali za službu.“

„Šta je služba?“

„Je l' vi nikad ne prestajete s pitanjima?“ Lizi me je poduhvatila ispod mišica i krenula da me vrti, i vrtela me dok se nismo obe tako ošamutile da smo se sručile na travu.

„Gde je mesto meni?“ upitala sam kad je vrtoglavica jenjala.

„U Skripiju, valjda, uz vašeg oca. U bašti, u mojoj sobi, na stolici u kuhinji.“

„U mojoj kući?“

„Dabogme, u kući, mada bi se reklo da više vremena provodite ovde nego tamo.“

„Ja nemam svoje mesto nedeljom kao ti“, kazala sam.

Lizi se namrštila. „Imate, imate, Crkvu Svetog Varnave.“

„Tamo idemo samo povremeno. A kad idemo, tata ponese knjigu. Stavi je u crkvenu pesmaricu i čita umesto da peva.“

Nasmejala sam se prisećajući se kako tata otvara i zatvara usta oponašajući ostalu pastvu, ali iz njih nijedan zvuk ne izlazi.

„Nije to za smejanje, Esimej.“ Lizi je položila šaku na rasepeće, za koje sam znala da joj počiva ispod odeće. Uplašila sam se da će steći ružno mišljenje o tati.

„To je zato što je Lili umrla“, rekla sam.

Lizino namršteno lice postalo je tužno, a nisam ni to htela.

„Ali kaže da bi trebalo sama da se odlučim. U vezi s Bogom i rajem. Zato i idemo u crkvu.“ Lice joj se opustilo, a ja sam rešila da se vratim na neki lakši razgovor. „Meni je najlepše u Sanisajdu“, rekla sam. „U Skriptorijumu. I potom u tvojoj sobi, i potom u kuhinji kad gospođa Balard mesi, naročito kad peče pegave pogačice.“

„Baš ste vi luckasti, Esimej – one se zovu voćne pogačice; pege su od suvog grožđa.“

Tata je govorio da je i sama Lizi još dete. To sam primećivala kad joj se obraća. Tad je stajala što može mirnije, stežući šake da joj se ne bi vrpoljile, i na sve klimala glavom ne progovarajući gotovo ni reč. Mora biti da ga se boji, razmišljala sam, onako kako se ja plašim doktora Marija. Ali čim tata ode, ona bi pogledala u mene ispod oka i namignula.

Dok smo ležale na travi, a svet se vrteo nad nama, odjednom se pružila ka meni i izvukla mi iza uva cvet. Kao mađioničar.

„Imam jednu tajnu“, kazala sam joj.

„A kakvu to tajnu imate, kupusiću moj?“

„Ne mogu da ti kažem ovde. Mogla bi da odleti.“

Prošunjale smo se kroz kuhinju do uskih stepenica koje su vodile u Lizinu sobu. Gospođa Balard je stajala nagnuta nad sanduk s brašnom u ostavi i od nje sam videla samo poveliku pozadinu, prekrivenu naborima tamnoplavog kanafasa. Ako bi nas ugledala, odmah bi našla Lizi neki posao, pa bi moja tajna morala da pričeka. Prinela sam prst usnama, ali uz grlo mi je navirao kikot. Lizi ga je naslutila, pa me je uhvatila koščatim rukama i ponela me kaskajući uz stepenice.

U sobi je bilo hladno. Lizi je uzela prekrivač sa kreveta i prostrla ga po golom podu kao ćilim. Zanimalo me je ima li neke dece Marijevih u sobi sa druge strane Lizinog zida. Tamo je bila dečja soba i ponekad se čuo mali Džauet kako plače, ali to ne bi dugo potrajalo. Vrlo brzo bi došla gospođa Mari, ili bi došao neko od njene starije dece. Iskosila sam uvo ka zidu i začula šumove mališana koji se budi, tanke zvuke koji još nisu dokraja reči. Zamišljala sam ga kako otvara oči i shvata da je sam. Neko vreme je cvileo, a onda zaplakao. Ovog puta je došla Hilda. Kada je plač prestao, prepoznala sam srebrni zvon njenog glasa. Ona je imala trinaest godina, kao Lizi, a njene najmlađe sestrice Elsi i Rosfrit nikada nisu bile daleko iza nje. Sedajući na prostirku zajedno sa Lizi, zamislila sam sve njih kako rade to isto sa druge strane zida. Zanimalo me je kakve li se igre one igraju.

Lizi i ja smo se smestile jedna naspram druge, skrštenih nogu, najovlašnije se dodirujući kolenima. Digla sam obe šake da bismo započele tapšalicu, ali Lizi je zastala ugledavši moje opečene prste. Bili su nabrčkani i crveni.

„Više me ne bole“, kazala sam.

„Sigurno?“

Klimnula sam glavom, pa smo krenule da tapšemo, mada je Lizi bila previše nežna prema mojim povređenim prstima da bismo proizvele pravi zvuk.

„I dakle, koja vam je to velika tajna, Esimej?“, upitala je.

Bila sam gotovo zaboravila na nju. Prestala sam da tapšem, zavukla ruku u džep kecelje i izvadila cedulju koja mi je tog prepodneva sletela u krilo.

„Kakva je to tajna?“, upitala je Lizi uzimajući cedulju i obrćući je.

„To je reč, ali samo ovo umem da pročitam.“ Pokazala sam reč *bondmaid*. „Možeš li ti da mi pročitaš ostalo?“

Pomerala je prst duž reči isto kao što sam radila i ja. Posle nekog vremena vratila mi je cedulju.

„Gde ste je našli?“ , upitala je.

„Našla je ona mene“, odgovorila sam. Pa pošto sam videla da joj to nije dovoljno, dodala sam: „Jedan pomoćnik ju je bacio.“

„Bacio, jelte?“

„Da“, rekla sam ne oborivši pogled ni za trun. „Neke reči prosto ne znače ništa, pa ih bacaju.“

„Pa dobro, a šta ćete sa svojom tajnom?“ , upitala je Lizi.

Nisam o tome razmišljala. Želela sam samo da je pokažem Lizi. Bila sam dovoljno pametna da ne pitam tatu da li bi mi je čuvao na sigurnom, a nije mogla doveka da mi stoji ni u kecelji.

„Da li bi htela da mi je sačuvaš?“ , upitala sam.

„Što ne bi', ako vam je stalo do nje. Mada ne znam šta je to toliko specijalno u njoj.“

Bila je specijalna zato što mi je sama došla. To nije značilo gotovo ništa, ali nije bilo ni sasvim ništa. Bila je mala i krta, i možda i nije predstavljala ništa važno, ali morala sam da je spasem od ložišta kamina. Nisam znala kako bih išta od toga objasnila Lizi, ali ni ona nije insistirala na objašnjenju. Umesto toga se pridigla na sve četiri, pružila se pod krevet i izvukla mali drveni kofer.

Posmatrala sam je kako vuče prstom kroz tanki sloj prašine što se nahvatao po izubijanom poklopcu. Nije se žurila da ga otklopi.

„Šta ima unutra?“ , upitala sam.

„Ništa. Sve što sam donela sa sobom premešteno je u taj ormar.“

„Zar ti neće trebati kad nekud putuješ?“

„Neće mi trebati“, kazala je ona, pa otvorila bravicu.

Spustila sam svoju tajnu na dno kofera i potom sela na pete. Izgledala je majušno i usamljeno. Pomerila sam je na jednu, pa na drugu stranu. Na kraju sam je opet uzela i obuhvatila je obema šakama.

Lizi me je pomazila po kosi. „Moraćete da nađete još neka blaga da joj prave društvo.“